

A Magyar Természettudományi Múzeum beszámolója
a Nemzeti Kulturális Alap által támogatott állományvédelmi pályázatáról

Könyvtári dokumentumok és természetrajzi gyűjteményi példány
restaurálása

Pályázati azonosító: 204111/03981

Beszámoló a Magyar Természettudományi Múzeum könyvrestaurálási pályázatáról

A 2017-ben elnyert támogatás lehetővé tette a Magyar Természettudományi Múzeum Könyvtárában a sok éve tartó állományvédelmi program folytatását. Az állományvédelmi programban mindig olyan kötetek javítására kerül sor, amelyek a teljességük védelme, illetve a gyűjtemény fertőződésének megelőzése érdekében elkülönítésre kerültek, és sajnos már sem a kutatás, sem a közművelődés céljaira nem használhatóak. A kötetek állományvédelme mellett a kiválasztás fontos szempontja, hogy olyan könyvek javítása és fertőtlenítése történjen meg, amelyek nemcsak a természettudományok történetével foglalkozóknak szolgálnak forrásul, hanem kiállítva a nagyközönség érdeklődésére is számot tarthatnak. A számos régi, természettudományos forrásmunka közül 2017-ben egy a XVII. és két a XVIII. században kiadott könyvet választottunk ki, amelyek tartalmi-tudományos értékének közvetítését szinte lehetetlenné tette fizikai állapotuk. A három kötetet megismerve bepillantunk a felvilágosodáshoz vezető átmeneti időszak tudományos eredményeibe, egy felfedezésekről szóló korabeli tudósításba és a népi orvoslás tévhiteibe.

A restaurált kötetekről

1. Házi különös orvosságok

Juhász Máté (1696–1776)

[Kolosváratt] : [Akad. Ny.], [post 1770]

Jelzet: B 757

Leltári szám: 2003/200 467

Juhász Máté (Jászapáti, 1706. [?] – Nagypeleske, 1776. febr. 28.) minorita rendi szerzetes *Házi különös orvosságok* című műve sok kiadást megért. A számos kiadás is mutatja a kötet korabeli népszerűségét, noha már a kor kutatóinak véleménye is elmarasztaló volt. A könyvben található gyógyszerek a ház körül található anyagokból egyszerűen előállíthatóak voltak, s jellemzően a tünetek enyhítése volt az öngyógyítás célja. Juhász Máté könyvét „*az orvosok nélkül szűkölködő betegeskedőknek vigasztalásokra*” ajánlja, s betűrendben, enciklopédiaszerűen található meg benne a betegségek és házi gyógymódjaik.

2. Exercitationes de generatione animalium : quibus accedunt quaedam de partu, de membranis ac humoribus uteri, & de conceptione / autore Guilielmo Harveo ...

Amstelaedami : Apud Ioannem Ravesteynium, 1651.

Jelzet: B 3455

Leltári szám: 1948/6339

William Harvey (Folkestone, Kent, 1578. április 1. – Hampstead, 1657. június 3.) angol orvos, anatómiatanár. Korszakos jelentőségű felfedezése volt, hogy elsőként írta le pontosan a vérkeringés rendszerét. Később az embriológiával kapcsolatban végzett kutatásokat, s ezzel kapcsolatos elméletét tette közzé a restaurált kötetben.

3. Histoire des singes et autres animaux curieux : dont l'instinct et l'industrie excitent l'admiration des hommes, comme les éléphants, les castors ...

Alletz, Pons Augustin

Paris, 1752

Jelzet: B 11 049

Leltári szám: 1962/54093

Pons Augustin Alletz (Montpellier, 1703. – Párizs, 1785. március 7.) ügyvéd és író. Számos, a maguk korában kedvelt írásai közé tartozott a természetrajzi témájú *Histoire des singes et autres animaux curieux : dont l'instinct et l'industrie excitent l'admiration des hommes, comme les éléphants, les castors ...*, mely címe szerint a majmok és más olyan különleges állatok természetrajza, melyek ösztöneik vagy szorgalmuk révén az emberek csodálatára méltók. Elsősorban a nemrég felfedezett, távoli vidékek egzotikus állatairól ír. A kuriózumokról szóló információk – pl. az elefántok minden harmadik évben elhullajtják az agyaruakat, és róluk nevezték el az Elefántcsontpartot – a maguk korában bizonytalán érdeklődésre tartottak számot, nekünk pedig betekintést nyújtanak a felfedezések korában élő ember világába.

A restaurálást az Országos Széchényi Könyvtár Restauráló és Kötészeti Osztályának restaurátorai végezték el – végrehajtva a restaurálási dokumentációban foglaltakat. A restaurálást követően a köteteket korszerű, kiegyensúlyozott tárolási körülményeket biztosító (20 Celsius-fok, 45%-os relatív páratartalom) mélyraktárunk azon tárolóegységeiben helyeztük el, ahol az állományvédelmi programban már részt vett könyveket különítjük el.

Az állományvédelmi célok teljesülése mellett rendkívül fontos, hogy e kötetek újból megismerhetővé, olvashatóvá és kiállíthatóvá váltak. A könyveket 2018 januárjában és februárjában kiállítottuk a múzeum időszakos kiállítóterében, emellett a múzeumi könyvtár honlapján mindig megtekinthető restaurált könyveink kiállítása, egyes köteteknek a teljes szövege is olvasható.

(http://www.nhmus.hu/hu/konyvtar/kiallitasok/restauralt_konyveink)

A múzeum időszaki kiállítási terében megrendezett kiállítás

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARICAE

RESTAURÁLÁSI DOKUMENTÁCIÓ

A Magyar Természettudományi Múzeum Könyvtárának gyűjteményébe tartozó könyvről
NKA Közgyűjtemények Kollégiuma pályázathoz
altéma: 204111/281

Házi különös orvosságok
Juhász Máté (1696-1776),
[Kolosvárott] :
[Akad. Ny.], [post 1770], 73,
[2] p. ; 21 cm
Címlap hiányzik
Jelzet: B 757
Leltári szám: 2003/200 467

Restaurálás előtti állapot:

A kötet mérete: 205x170x10 mm

Egyszerű félbőr kötés, erősen kopott papírborítással. A papírtáblák szélei szétváltak, hiányosak, a bőr levált a gerincről, hiányos.

Az ívek fűzése elszakadt, a lapok kilógnak a kötésből, alsó szélük erősen megkopott, gyűrött. Az előzőektől különböző tintákkal írt bejegyzések, tulajdonbélyegzők láthatók. A lapok szennyezettek, foltosak, hiányosak. A címlap elveszett.

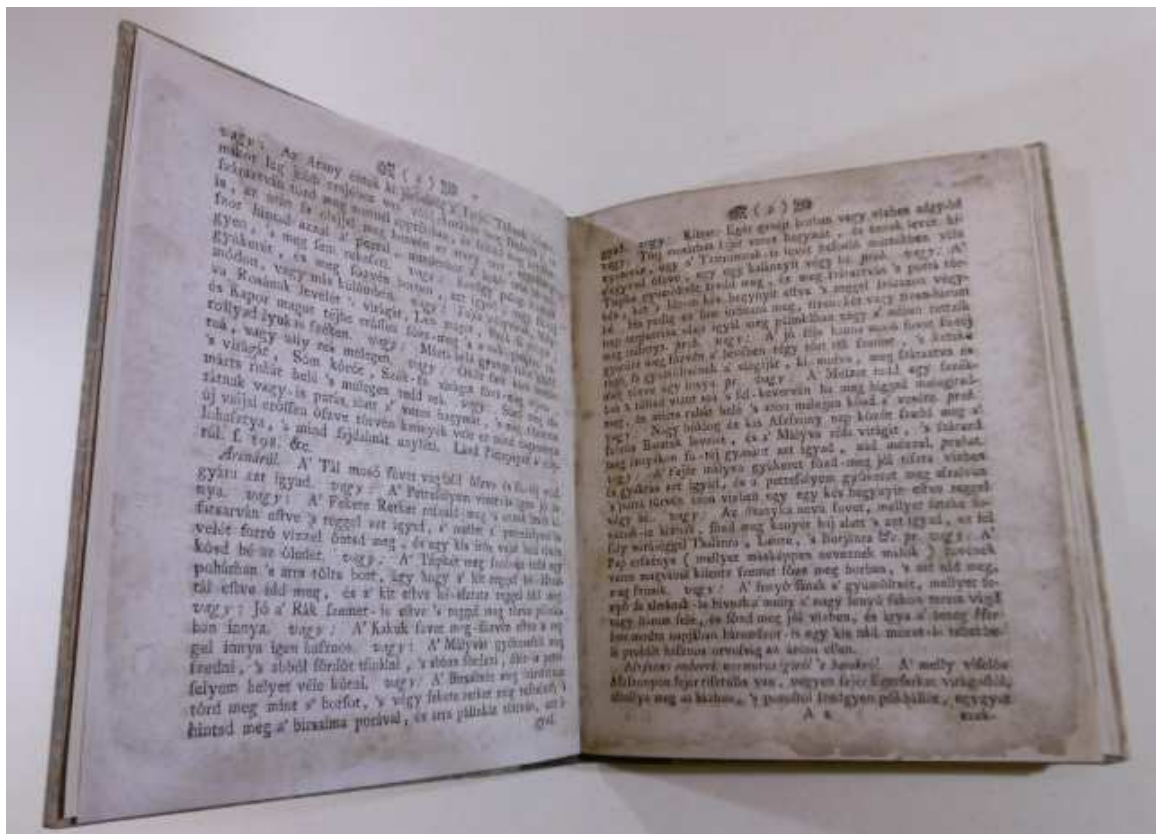

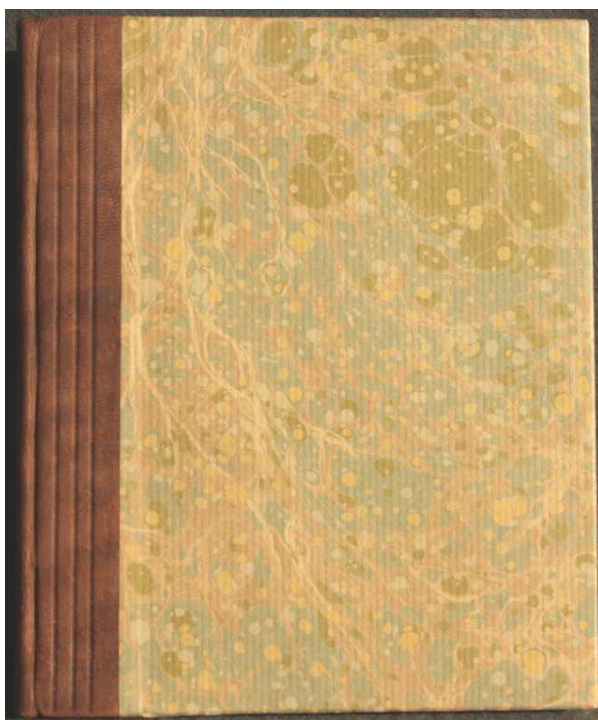
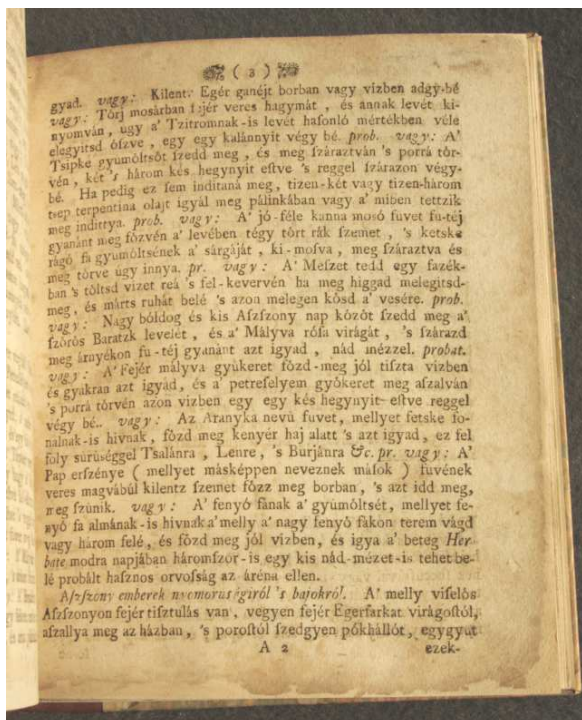

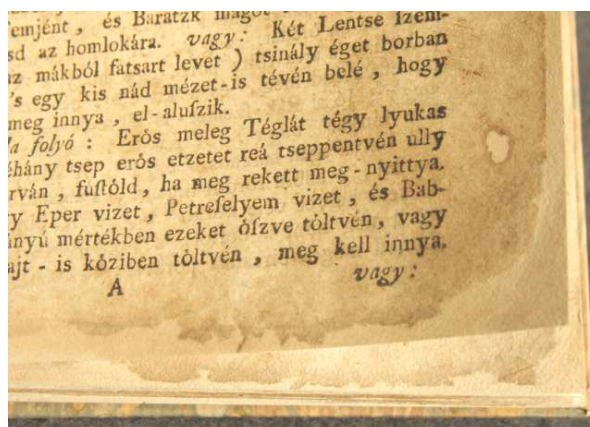
A restaurálási munka leírása:

- A lapok száraz tisztítása, radírral és por ecsettel
- A pecsétek, tinták oldódási próbája során kiderült, hogy a pecsétek és az első előzéken látható bejegyzés oldódik vízre, ezért ezt szárazon kellett leemelni a tábláról.
- Leemelés után a pecsétek halványítása szívépapíron etanol 50%-os oldatával, és csapvízzel történt, a kézirásos bejegyzés levédése ciklododekánnal volt lehetséges.
- A hátsó előzék leemelése a tábláról, enyhe nedvesítés mellett
- Az ívek kiemelése a kötésből
- A lapok mosása csapvízben a vízfoltok és az egyéb szennyeződések vízzoldható részének eltávolítására
- A sérült, hiányos lapok, ívek javítása, kiegészítése gépi illetve kézi papíröntéssel, megerősítése utánenyvezéssel. Felhasznált anyagok papíröntésnél: színezett szulfátfenyő és len cellulózzrost, utánenyvezéshez keményítő és tylose MH 300 vizes oldatának keveréke.
- A kiegészített ívek visszafűzése az eredeti technika szerint.

- Az eredetihez hasonló új félbőr kötés elkészítése fémkomplex alapú bőrfestékekkel színezett növényi cserzésű kecskebőrrel és márványozott technikával festett papírral.
- Védőtök készítése Fabriano savmentes kartonból

A restaurálást végezte: Benke Éva könyv- és papírrestaurátor

Budapest, 2017-12-12

Érdi Marianne
 Könyv, papír, bőr restaurátorművész
 osztályvezető
 Restauráló és Kötészeti Osztály
 Országos Széchényi Könyvtár

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARIAE

RESTAURÁLÁSI DOKUMENTÁCIÓ

A Magyar Természettudományi Múzeum Könyvtárának gyűjteményébe tartozó könyvről
NKA Közgyűjtemények Kollégiuma pályázathoz
altéma: 204111/281

Exercitationes de generatione animalium : quibus
accedunt quaedam de partu, de membranis ac
humoribus uteri, & de conceptione / autore
Guilielmo Harveo ...

Amstelaedami : Apud Ioannem Ravesteynium,
1651.

Jelzet: B 3455

Leltári szám: 1948/6339

Restaurálás előtti állapot:

A kötet mérete: 140x80x30 mm

Egészpergamen kötés, a bőr
összezsugorodott és felvált, nyílásban beszakadt.
Az íveket pergamen szalagokra fűzték fel, ezek
nyílásban átbújtatott végei elszakadtak, a
könyvtest kiesett a kötésből. Az oromszegő
megtört, hímszépe felfeslett. A kötést, a címlapot
a metszéseket tintafoltok borítják. Az előzők
elszakadt, a címlap szakadt, hiányos,
szennyezett. A könyvtest lapjai ugyan
vízfoltosak, de az ívek fűzése ép, ezért a teljes
szétszedés nem indokolt.

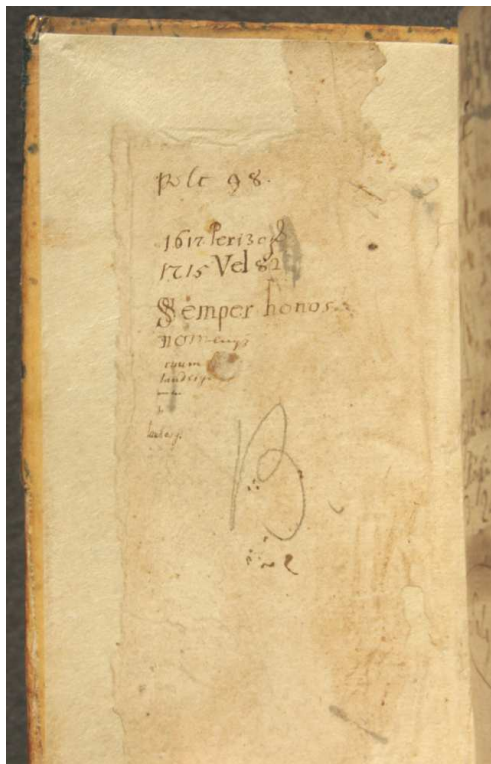
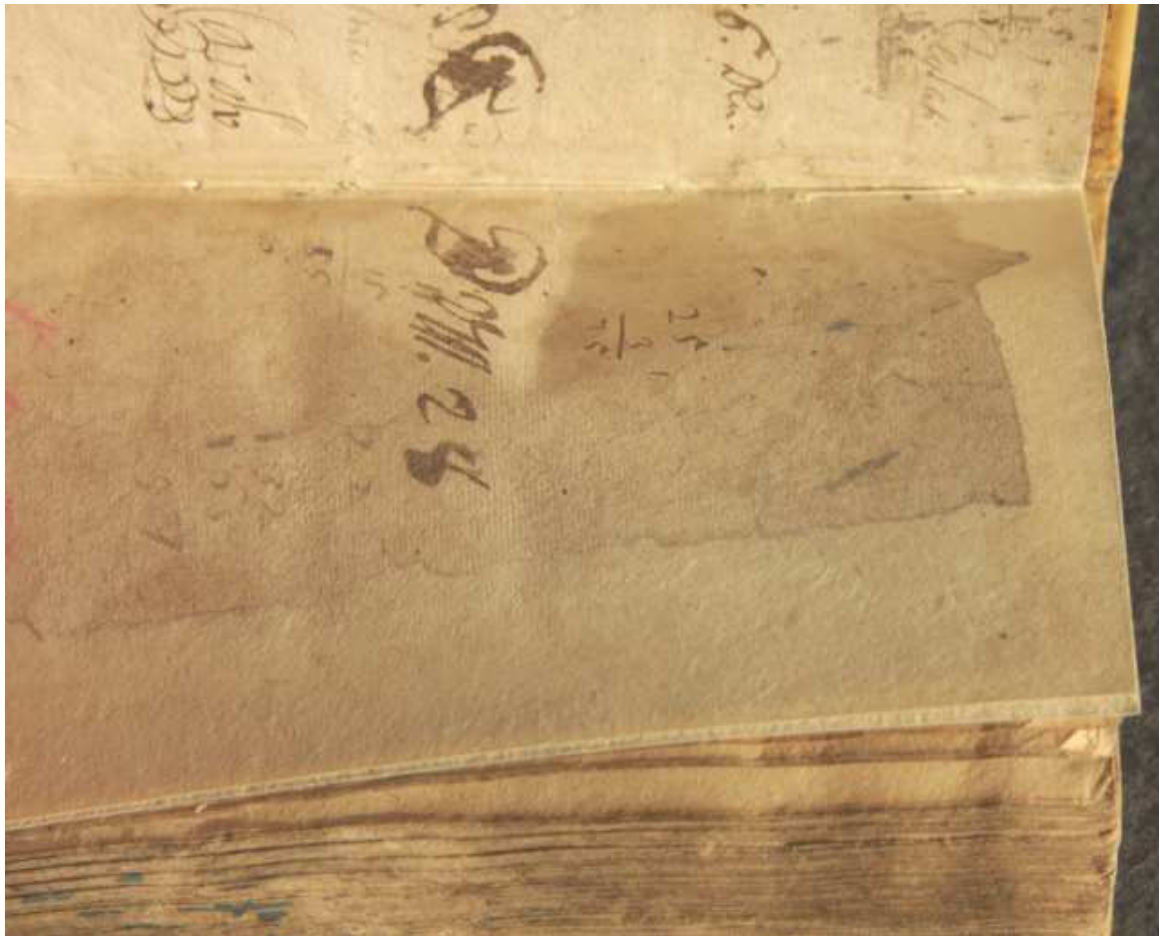

A restaurálási munka leírása:

- A lapok és a metszés száraz tisztítása
- Az előzők tüköroidalainak leemelése a tábláról, enyhe nedvesítés mellett
- Az első-utolsó ívek kiemelése a kötésből
- A lapok mosása csapvízben a vízfoltok és az egyéb szennyeződések vízoldható részének eltávolítására

- A sérült, hiányos lapok, ívek javítása, kiegészítése, megerősítése után-
enyvezéssel, fátyolpapír kasírozással.
Felhasznált anyagok: öntött papírok,
japán papírok metil-cellulóz
ragasztóval.
- A kiegészített ívek és előzékek
visszafűzése az eredeti technika
szerint. az eredetihez hasonló színű és
vastagságú lencsénnával.

- Az oromszegő fixálása, megerősítése a helyén csontenyvvel
- A pergamen tisztítása, javítása és megerősítése nyílásban pergamennel, az eredeti belső kasírozás visszarögzítése. Az eredeti táblák felhasználásával a kötés elkészítése.
- A gerinc kasírozás megerősítése, a könyvtest visszahelyezése a kötésbe az eredeti technika szerint

A restaurálást végezte:

Horváth Pál könyv- és papírrestaurátor

Budapest, 2017-12-12

Érdi Marianne
Könyv, papír, bőr restaurátorművész
osztályvezető
Restauráló és Kötészeti Osztály
Országos Széchényi Könyvtár

BIBLIOTHECA NATIONALIS HUNGARICAE

RESTAURÁLÁSI DOKUMENTÁCIÓ

A Magyar Természettudományi Múzeum Könyvtárának gyűjteményébe tartozó könyvről
NKA Közgyűjtemények Kollégiuma pályázathoz
altéma: 204111/281

Histoire des singes et autres animaux curieux : dont
l'instinct et l'industrie excitent l'admiration des hommes,
comme les éléphants, les castors ...

Alletz, Pons Augustin

Paris, 1752

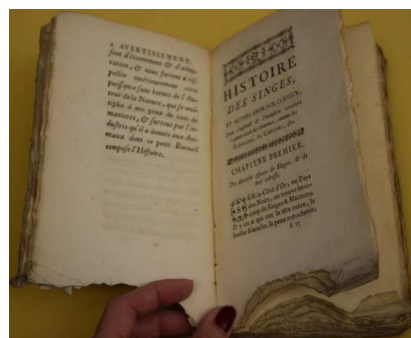
Jelzet: B 11 049

Leltári szám: 1962/54093

Restaurálás előtti állapot:

A kötet mérete: 185x11x15 mm

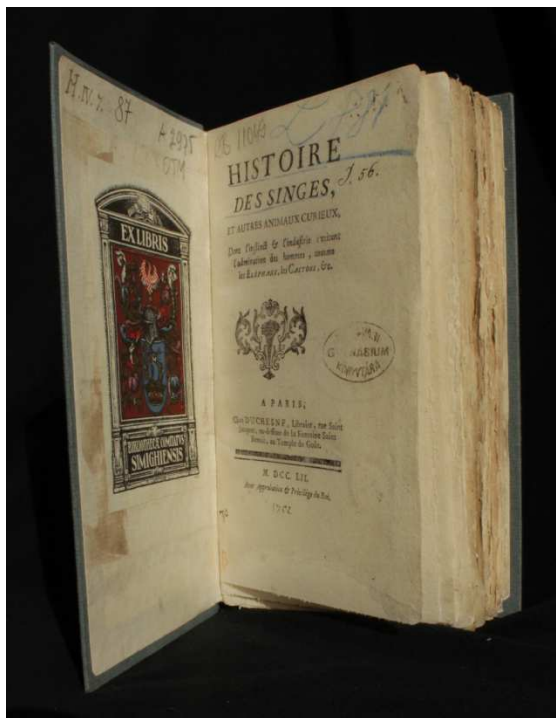
Díszítetlen kiadói kartonkötés. A merített papír
lapszélek nem körbevágottak, erősen szennyezettek,
porosak, kissé szakadtak voltak. A könyv lapjainak alsó
részén rágcsáló okozta hatalmas hiányok mutatkoztak. Az
első tüköroidalon színes, festett ex libris, a címolsalon
színes ceruzával, tollal írt bejegyzések és többféle bélyegző
látható. A lapok gerinc felőli oldalán rovarrágás okozta hiányok voltak.

A restaurálási munka leírása:

- A lapok száraz tisztítása, porecset és különféle keménységű radírok segítségével
- A bélyegzőfesték vízdoldható részének eltávolítása 70%-os etil-alkohol és szívópapír segítségével
- Az előzék tüköroldalainak leemelése a tábláról, enyhe nedvesítés mellett
- A könyvtest ívekre bontása a fűzőcérna átvágásával
- A lapok mosása csapvízben a vízfoltok és az egyéb szennyeződések vízdoldható részének eltávolítására
- A sérült, hiányos lapok, ívek javítása, kiegészítése gépipapíröntéssel, színezett szulfátfenyő cellulózrosttal, megerősítése utánenyvezéssel, keményítő és metilcellulóz keverékével. A kisebb szakadások javítása japánpapír és metilcellulóz ragasztó felhasználással.
- A kiegészített ívek visszafűzése az eredeti technika szerint színezett lencérnával.
- Az eredeti mintájára egyszerű kartonkötés készítése Ingres papír, csontenyv és rizskeményítő ragasztó használatával. A védőtok Fabriano kartonból készült.

A restaurálást végezte: Balogh Ágnes könyv- és papírrestaurátor

Budapest, 2017-12-12

Érdi Marianne
Könyv, papír, bőr restaurátorművész
osztályvezető
Restauráló és Kötészeti Osztály
Országos Széchényi Könyvtár

Jelentés a nílusi krokodil restaurálásáról az NKA 204111/03981 pályázatához

A montírozott nílusi krokodil a Magyar Természettudományi Múzeum Afrika kiállításában szerepelt, és az 1956-os tűzvészben sérült meg. Hiányoztak ujjai, kisebb-nagyobb helyeken sérülések voltak a testen, illetve a fejének nagy részéről hiányzott a bőr és a pikkelyek. Bár azóta kisebb-nagyobb javításokat végeztek rajta, nem volt kiállítható állapotban.

A munka során először a letört ujjakat epoxigyantával visszaragasztottuk, illetve a test sérüléseit is javítottuk. A krokodil szemei megfelelő méretűekre lettek cserélve, a mögöttük keletkezett üregek pedig időtálló tömőanyaggal lettek kitöltve. A szemek rögzítése műgyantával történt, a szemhéjakat is műgyantából építettük vissza. A szemek cseréje során a koponya, illetve a fejtető torzulása is korrigálva lett (az állatot elejtésekor fejlődés érte, ami a koponya törését, deformálódását okozta).

Fejtető előtte (felül) és utána (alul)

Régi preparátum lévén, a test fagyapottal lett kitömve, ez pedig az állat száján keresztül kibukkant. A szájpadlás kétkomponensű epoxigyurmával lett pótolva, a kilógó fagyapotot eltávolítottuk.

Ezt követően a teljes állkapcsón és a fej felső részének nagy hányadában kellett pótolni a hiányzó bőrt. Ez vékony műgyanta rétegből készült, egyesével a pikkelyeket megformázva. Ezután akril és olajfestékkel lett megfestve a teljes fej, majd kidolgoztuk a mintázatot is. Fontos volt, hogy életszerű legyen, ugyanakkor ne üssön el a test viszonylag fakó színezetétől. A fogak letisztításához, fehérítéséhez szemcsés detergenst és acetont használtunk.

Az állkapocs, a szájrész és a fogazat a felújítás előtt (felül) és után (alul)

Ezután következett a teljes test átfestése. A has- és farokmintázat visszahozásához akrilfestéket használtunk, végül vékony lakkréteget kapott a preparátum.

A sérülékeny részek védelme érdekében a preparátumhoz talapzat készült. Mivel egy több mint háromméteres és igen nehéz preparátumról van szó, ezért a cél egy könnyű, ugyanakkor erős talapzat létrehozása volt, amelyet külön mozgathatónak terveztünk, hogy ne tegye még körülményesebbé a preparátum szállítását. A talapzathoz üvegszál hálóval és zsákvázzonnal erősített, poliuretánhabból öntött alapot használtunk. A haböntvényt, amibe az öntés során került az üvegszál és a zsákvázzon erősítés, ragasztókból és fűrészporból álló, száradás után kemény és ellenálló réteggel vontuk be.